

campaigns in 2008 and 2012 played the media as the main source of electoral sympathies, which allowed Barak Obama become a President of the USA twice.

The 2016 presidential elections in US will be always known as the elections in which populism won over the pragmatism, businessman won over the politician, and social media have overcome the traditional media, because it allowed to raise the number of Americans who did not want the continuation of the political course of Barack Obama "pleasing everyone," sacrificing ignoring the internal interests of its citizens. Actually those hundreds of thousands votes, which was not enough for H. Clinton victory were caused by the confidence of democratic voters while possible lost of D. Trump mobilized and force his voters to come to the stations, and a key role here a new media played which helped Republicans take the post of the forty-fifth President of the United States of America.

The author concludes that the electoral campaign in the United States showed still underestimated power and possibilities of new media in political process and notes that the rise of the global information space causes a potential threat not only to information security, but also causes the accumulation array of false information, which often is crucial in shaping political preferences and political decision making. USA election campaigns showed the new rules and underestimated expectations of American citizens as well as the rise of populism in American political culture provided by the liberal democracy crisis.

Keywords: *new media, political mobilization, news sites, B. Obama, D. Tramp, H. Clinton.*

УДК 32.019.52

В.В. Козьма

ОСОБИСТІТЬ ЯК СУБ'ЄКТ ПОЛІТИКИ

У статті аналізуються сутність та зміст політичної соціалізації як соціально-історичного явища. Зроблено короткий огляд основних наукових концепцій та наявних теорій соціалізації. Підкреслюється важливість проведення політологічних досліджень щодо особистісного аспекту процесу соціалізації. Особлива увага приділена питанням пов'язаним із трактуванням та розумінням понять політична соціалізація та політизація. На основі соціологічного дослідження показаний ступінь політизації українського суспільства.

Ключові слова: *особистість, соціалізація, політична соціалізація, політизація, свобода, індивідуальність.*

Переломні епохи в історії людства до яких без сумніву можемо зараховувати й соціально-політичні зміни в українському суспільстві актуалізують проблематику наукових досліджень щодо місця та ролі особистості в культурно-історичному процесі.

Свого часу до теми особистості зверталися Аристотель, Платон, Цицерон, А. Августин, Т. Гоббс, Г. Спенсер, Б. Спіноза, Дж. Лок, Г.В. Лейбніц, Дж. Берклі, Ж.Ж. Руссо, А. Сміт, М.Ж. Кондорсе, І. Кант, Г.В.Ф. Гегель, Т. Карлейль, К. Маркс, Л. Фейєрбах та багато інших. Відомі мислителі всіх часів намагалися осягнути феномен людини та її місце в системі соціальних відносин. Сформовані з часом в західній політичній думці уявлення про природу стосунків людини, суспільства та влади багато в чому мали вплив і на становлення теорії політичної соціалізації, яка є предметом нашого дослідження в цій публікації.

Політичну соціалізацію, як правило, досліджують в руслі загального процесу соціалізації. Однак, на нашу думку, такий «звужений» підхід не дозволяє розкрити сутність та зміст політичної соціалізації як соціально-історичного явища. Потрібно розглядати політичну соціалізацію як самостійну категорію з власними психологічними, соціальними, культурними та політичними характеристиками, зі своїми історичними коренями тощо.

Одним з основоположників теорії соціалізації є французький соціолог Жан-Габріель Тард (1843 – 1904). Розроблена ним концепція наслідування мала неабиякий вплив на розвиток політичної психології, а також на теорії лідерства та поведінки соціальних груп. На думку вченого, саме наслідування є домінуючим, можливо навіть єдиним способом включення індивіда в соціальне життя.

З прізвищем засновника французької соціологічної школи Еміля Дюркгейма (1858 – 1917) пов'язана інша наукова концепція в якій головна увага зосереджена на соціалізуючій ролі суспільства. Розглядаючи суспільство в цілому, Дюркгейм сприймав його як сукупність соціальних фактів, в якому соціалізація є одним з таких фактів і, на думку вченого, ніяк не пов'язана з вихованням. Поведінку людини обумовлює принцип дуалізму (душа – тіло, почуття – розум, свобода – необхідність тощо). Природно, що у таких дуалізмах знаходимо відповідь про джерела конфліктів. Результати теоретичних напрацювань Дюркгейма багато в чому стали основою соціологічної теорії функціонування суспільства, що згодом була розроблена американським соціологом Таркоттом Парсонсом (1902 – 1979). Головне завдання соціалізації, на думку Парсонса – сформулювати у новачків, що вступають до суспільства як мінімум відчуття лояльності, а як максимум відчуття відданості системі.

На початку ХХ століття з'являються роботи, в яких індивід визнається не пасивним учасником процесу соціалізації, а активним і розумним суб'єктом. Суспільство та індивід розглядаються в сукупності, соціальна структура формується як результат інтеракцій суб'єктів соціальних відносин (так званий суб'єкт-субектний підхід). Одним з основоположників теоретичної концепції символічного інтеракціонізму (соціальний біхевіоризм) був відомий представник Чикагської соціологічної школи Джордж Герберт Мід (1863 – 1931). Цікаво, що всесвітньо відомий фундатор соціального психоаналізу З.Фрейд також трактував процес соціалізації саме як суб'єкт-субектні відносини, зазначаючи при цьому, що основою поведінки людини є її внутрішній світ, який постійно перебуває в стадії конфлікту з різноманітними соціальними імперативами та заборонами.

У філософії екзистенціалізму (Ф. Ніцше, М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, А. Камю та ін.) феномен соціалізації розглядається у контексті «людина-суспільство». Існування людини в суспільстві є природною необхідністю, проте особистість має протидіяти суспільству як певній силі, що руйнує та утискає індивідуальність, нав'язуючи трафаретні переконання, ідеали, погляди, власну мораль тощо. Найвищою життєвою цінністю для людської істоти, на переконання екзистенціалістів, є свобода особистості. Ось, наприклад, що писав свого часу Ніцше про вільну особистість: «При том, что еще никогда не говорилось с таким пафосом о «свободной личности», как теперь, мы не видим не только свободных, но даже просто личностей, а только боязливо закутанных универсальных людей» [1, с. 59].

Ми не ставили за мету розглянути всі наявні наукові концепції які досліджують соціалізацію та її природу. Можемо лише зазначити, що все різноманіття думок та поглядів зводиться до наступних двох передумов: 1) вирішальна роль в соціальному розвитку індивіда належить суспільству; 2) людина стає особистістю і справжнім суб'єктом соціальних відносин лише завдяки взаємопов'язаним процесам діяльнісного

приспосовування середовища і самого себе до постійно змінних соціальних умов життєдіяльності.

Починаючи з другої половини ХХ століття проблема політичної соціалізації активно використовується для системного аналізу різноманітних політичних явищ та подій. Проте, майже не дослідженим залишається особистісний аспект процесу соціалізації, відкритими є питання пов'язані зі змінами що відбуваються в структурі самої особистості. Для повної об'єктивності, треба зазначити, що такі дослідження проводяться, але більшість із них зосереджені на вивченні біологічних чи психологічно-поведінкових змін. Головна увага сучасних політологічних досліджень сконцентрована на вивченні особистості в системі взаємовідносин «людина-влада», «людина-політика». Звідси формується хибна, на нашу думку, позиція яка пов'язує політично соціалізовану особу лише як особу одержавлену. Ба більше, в соціально-гуманітарних науках зберігається поширене розуміння природи людини як істоти асоціальної. Така точка зору передбачає, що подібна істота може стати особистістю лише під тиском певних норм та правил. Що ж, подібний спосіб соціалізації виглядає цілком логічним з позиції політичної системи, адже він побудований у формі роботи над особистістю де головним завданням є формування у людини позитивних установок щодо політичної системи, введення індивіда у світ політики, навчання певним політичним ролям тощо. Такий, чисто інституційний підхід до політичної соціалізації, базується на сучасних, в основному американських, концепціях політичної участі, політичної підтримки, моделях електоральної поведінки тощо. Однак, в такому випадку, виникає питання, чи не маємо ми справу зі звичайною підміною понять де політична соціалізація підміняється поняттям політизації? Спробуємо знайти відповіді на ці питання та більш детально проаналізувати зазначені феномени.

Отже, в якості базового для нашого дослідження розуміння політичної соціалізації ми використаємо наступне узагальнене визначення: «Соціалізація політична (від лат. *socialis* – суспільний) – процес засвоєння індивідом упродовж його життя політичних знань, норм і цінностей суспільства, до якого він належить. Соціалізація політична є складовою частиною багатогранного процесу, в ході якого відбуваються відтворення і подальший розвиток політичних структур і відносин, а також розвиток суспільно-політичних якостей суб'єктів, які підтримують і реалізують ці відносини у своїй життєдіяльності.

Соціалізація політична – не просто засвоєння певних політичних відносин, досвіду, знань і т. ін., а й перетворення їх в особисті орієнтири та установки, внаслідок чого формується політична свідомість, позиція, зрілість, тобто певний рівень політичної культури. Соціалізацію політичну можна визначити як показник, що зображує якісну специфіку і рівень політичної інформованості, компетентності, переконаності, соціально-політичної активності, адаптованості особи до наявних політичних відносин» [2, с. 618]. Тут варто уточнити, наведене визначення не розглядається нами в якості універсального і не може апріорі бути істиною в останній інстанції. Ми таким чином лише окреслили поле дослідження. Так, наприклад, питання співвідношення феномену соціалізації та адаптації і сьогодні є одним з найбільш дискусійних в політичній науці. Актуальним залишається потреба створення наукових підходів до вивчення особистості та суспільства, які не обмежувались би лише завданням побудови адаптивних моделей соціалізації взагалі і політичної зокрема. Безперечно прив'язка до політики у визначеннях політичної соціалізації цілком обґрунтована, проте вона залишає невирішеним питання щодо розмежування «політичної соціалізації» та «політизації». Проте, найслабше місце теорії політичної соціалізації, на наше переконання, лежить в площині педагогіки, тобто коли політична соціалізація розуміється, а точніше підміняється системою різноманітних каналів впливу на індивіда. Такі системи завжди

зорієнтовані на певні соціальні норми, ідеали, цінності які задають напрямки особистісного розвитку. У підсумку проблема особистості відходить на задній план і в цьому випадку доречно вести мову не про політичну соціалізацію, а про політичне виховання.

Таким чином стає очевидним потреба переорієнтації концептуальних підходів до проблеми політичної соціалізації, вдосконалення методів її наукового дослідження. Потрібно змінити напрямок наукових досліджень зосередившись більше на дослідженні динамічних змін, що відбуваються у свідомості та поведінці особистості, а не лише на феномені соціалізації як такому. Соціалізація, перш за все, це процес засвоєння життєвого досвіду шляхом свідомого прилучення індивіда до всього надбання людства. Чим більшу частину цього надбання людина засвоює тим більше вона соціалізована і мова тут іде зовсім не про кількість отриманих знань та інформації. В підсумку, головним ефектом соціалізації має бути саме особисте самовизначення.

Становлення особистості в процесі соціалізації не можливо передбачити оскільки маємо справу з малодослідженими процесами організації та становлення внутрішньо особистісних структур. Уроки історії дають нам масу прикладів коли здавалось би незначні зміни (в художній літературі їх заведено називати «повороти долі») впливали на свідомість, поведінку та життя багатьох відомих людей. Це підтверджує факт не лінійності процесу соціалізації і змушує визнати, що цей процес багато в чому пов'язаний з внутрішнім вибором та альтернативністю самої особистості, а можливо і ще чогось, про що нам поки що невідомо. Так, на думку А.Шопенгауера, цим невідомим є: «Подражание, обычай и привычка суть главные пружины большинства человеческих дел, и редко кто поступает по собственному соображению и мнению. Причина этого заключается в боязни всякого думанья и размышления и в справедливом недоверии к собственному суждению и мнению» [3, с. 1183].

Тепер детальніше розглянемо феномен політизації. Поширеними є два розуміння політизації: з одного боку політизація трактується як процес, мається на увазі залучення широких верств населення до політичного життя; з іншого боку як результат. В останньому випадку, (для більшої наочності ми скористаємось гастрономічною термінологією), політизація нагадує собою кулінарний крем яким змащують торт в процесі приготування. В результаті відбувається насиченість всіх сфер (шарів) життєдіяльності суспільства політикою (кремом). Як в першому так і в другому випадку, щоб не зашкодити чи не «переборщити» важливо знати міру.

Екстраполюємо ці розмисли на сучасне українське суспільство і спробуємо визначити ступінь його політизації. Радикальні соціально-політичні, економічно-господарські зміни, що відбулися в нашій країні після розпаду радянського союзу втягнули в ці процеси майже всі верстви населення, одночасно трансформуючи не лише традиційні моделі поведінки, але і змінюючи характеристики політичного мислення. Сьогодні більшість українців знають «що робити», «як робити» і «коли робити». Політика стала невіддільною частиною життєдіяльності всіх верств суспільства звідси можемо виснувати, що рівень політизації надто високий, проте соціологічні дослідження показують дещо іншу картину. Так на запитання: «А яку особисту відповідальність Ви несете за стан справ в цілому в Україні?» відповідь була наступною (див. табл.) [4, с. 556].

	2013	2015
Повну	1.8	2.9
Часткову	15.8	30.0
Ніяку	67.0	55.8
Важко відповісти	15.2	10.8
Не відповіли	0.2	0.5

Спираючись на цифри можемо констатувати, що ступінь політизації українців в переважній більшості вимірюється кількістю розмов на кухні, а споглядання різноманітних політичних ток-шоу перетворюється на спосіб проведення вільного часу. У результаті такого «перенасичення» політикою у людей виникає психологічне збочення, що має назву політичний мазохізм. Усвідомити себе частиною суспільства і відповідно активно долучитися до реформування країни готові далеко не всі.

Політизація свідомості є однією з найбільш дискусійних тем в дослідженні феномену політизації. Суть цієї дискусії полягає в наступному проблемному питанні: як впливає масова політизація свідомості на життєдіяльність суспільства? Мусимо визнати, що переважна більшість вітчизняних дослідників та експертів схиляються до думки, що надмірна політизація призводить до напруги та конфліктності в суспільстві. Чи так це насправді? На нашу думку існує пряма залежність між ефективним та якісним державним управлінням та ступенем масової політизації свідомості громадян. Чим вище ефективність державного управління тим нижче ступінь політизації й навпаки. Більш того, розчарування людей у політиці, спад політичної активності ба навіть явище аполітизму є цілком природним у випадку коли всі структури державної влади працюють на користь суспільства неухильно дотримуючись букви та духу закону. В такому випадку загальне зниження політизації суспільства є позитивним явищем. З іншого боку, яким чином людина може долучитися до світового політичного досвіду, відповідно політично соціалізуватися, якщо вона не буде інкорпорована у світ політики? Абсурдність такого твердження легко можна подолати, якщо розглядати політизацію як першу ступінь політичної соціалізації. Враховуючи це, можемо зробити висновок. Лише шляхом залучення широких верств суспільства в соціально-політичні відносини можливо створити корпоративістський тип індивіда. З часом впевненість в силі солідарних дій формує у громадян свідоме розуміння політичної дійсності, що в свою чергу призводить до становлення традиції обов'язку. Саме в такий спосіб відбувається перехід громадянина від об'єкта до суб'єкта політики.

Список використаної літератури

1. Ницше. Ф. О пользе и вреде истории для жизни; Казус Вагнера : эссе / Ф. Ницше; пер. с нем. Я. Бермана, Н. Полилова. – Санкт-Петербург : Лениздат, Команда А, 2013. – 192 с. ; Nitsshe. F. O polze i vrede istorii dlya zhizni; Kazus Vagnera : esse / F. Nitsshe; per. s nem. Ya. Bermanna, N. Polilova. – Sankt-Peterburg : Lenizdat, Komanda A, 2013. – 192 s.

2. Політологічний енциклопедичний словник /упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю.С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – Київ : Генеза, 2004. – 736 с. ; Politolohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk /uporiad. V.P. Horbatenko; za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Horbatenka. – 2-e vyd., dop. i pererob. – Kyiv : Heneza, 2004. – 736 s.

3. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. Афоризмы и максимы. Новые афоризмы / А. Шопенгауэр; пер. с нем. Ю. Айхенвальд, Ф. Черниговец, Р. Кресин. – Минск : Современный литератор, 1999. – 1408 с. ; Shopengauer A. Mir kak volya i predstavlenie. Aforizmy i maksimy. Novye aforizmy / A. Shopegauer; per. s nem. Yu. Aykhenvald, F. Chernigovets, R. Kresin. – Minsk : Sovremennyy literator, 1999. – 1408 s.

4. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін : зб. наук. пр. / за ред. В.М. Ворони, М.О. Шульги. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2015. – Вип. 2(16). – 652 с. ; Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin : zb. nauk. pr. / za red. V.M. Vorony, M.O. Shulhy. – Kyiv : In-t sotsiolohii NAN Ukrainy, 2015. – Vyp. 2(16). – 652 s.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2016 р.

V. Kozma

PERSON AS SUBJECT of POLITICS

The article analyzes the nature and content of political socialization as a socio-historical phenomenon. A brief overview of the basic scientific concepts and existing theories of socialization. The importance of political studies the personal aspect of the socialization process. Particular attention is paid to the issues related to the interpretation and understanding of the concepts of political socialization and politicization. On the basis of sociological research shows the degree of politicization of Ukrainian society.

Since the second half of the twentieth century the problem of political socialization is actively used for system analysis of different political phenomena and events. However, almost unexplored is the personal aspect of the socialization process, are open questions related to changes occurring in the structure of the personality. For complete objectivity, it should be noted that such studies are conducted, but most of them are focused on the study of biological or psychological and behavioral changes. The main focus of modern political science research focuses on the study of personality in the system of relations "man-power", "man-politics."

Political Socialization is part of the multifaceted process in which there are reproduction and further development of political structures and relationships, and the development of social and political qualities of that support and implement these relationships in his life.

The politicization of consciousness is one of the most controversial topics in the study of the phenomenon of politicization. We believe there is a direct correlation between efficient and good governance and the degree of politicization of the mass consciousness of citizens. The higher the efficiency of public administration politicization of the lower stupa and vice versa.

Keywords: *personality, socialization, political socialization, politicization, freedom, individuality.*

УДК 342.9:383:681.3

М.О. Кужельний

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ІЗОЛЯЦІОНІЗМУ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

У статті аналізуються теоретико-методологічні і концептуальні засади досліджень українських авторів із проблем формування зовнішньої інформаційної політики України. Встановлюються провідні досліджувані теми та ідеї які лежать у основі їх розвитку. Доводиться, що у вітчизняному академічному дискурсі щодо зовнішньої інформаційної політики України утвердилися погляди, які можуть бути визначені як "ізоляціоністські". Тематико-проблемне поле вітчизняних досліджень із державної інформаційної політики формується із чотирьох домінуючих, слабо пов'язаних між собою ліній: це проблематики розвитку масових комунікацій, національної безпеки, маніпулювання інформацією, європейської інтеграції та іміджевого позиціонування країни. Питання національної безпеки у інформаційній сфері на думку автора є абсолютно домінуючими у тематиці інформаційної політики; у той час як тематика інформаційної складової європейської інтеграції є практично самодостатньою та не виходить за межі питань внутрішньої інформаційної політики (завдань переконання української аудиторії). Сприятливий зовнішній імідж розглядається як самодостатня мета зовнішньої політики й умова забезпечення сприятливого інвестиційного клімату. Особливістю наукової методології вітчизняних досліджень є не артикульоване уявлення про "лінійний" характер сприйняття